

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יב, תשכ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

גלויות וסתומות בלשון

אין הבור מתמלא מחוליתו

„כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו (אצל דוד המלך) ואומרים לו: אדוננו המלך, עמך ישראל צריכין פרנסה. אמר להם: ילכו ויתפרנסו זה מזה, אמרו לו: „אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחוליתו“ (ברכות ג ע"ב). ומפרש רש"י: „אין הבור מתמלא מחוליתו — העוקר חוליה מבור כרוי וחוזר ומשליכה לתוכו, אינו מתמלא בכך“.

רבנו תם מפרש: „מחוליתו מנביעותו, כלומר אין הבור מתמלא מן המים הנובעים בו דרך החוליה“ (חוליה — החור שבאבן המסיימת את מלאכת הבור, שדרכה משלשלים את הדלי והחבל לשאוב את המים, ואין בור אלא בור לצבירת מי הגשמים). ובעלי התוספות מסבירים: „אין הבור מתמלא אלא אם כן מושכים לו מים מצד אחר“.

והרי שני פירושים מנוגדים זה לזה, ואף על פי שפירוש זה, השני, מתקבל על הדעת והולם את המציאות, ונזכר גם בספרי העזר — אינו ידוע כמעט בציבור, ודווקא פירושו הקשה של רש"י נתקבל, נשתרש בציבור ועבר מדור לדור, ממלמד לתלמידיו עד היום הזה. אין ספק, שכאן האהבה וההערצה לפרשן זה קלקלה את השורה, ורק מעטים היו המערערים על פירוש זה. ידעתי גם אני, כשכורים בור, הוא עלול לחזור ולהתמלא מן החול שלו, וידעתי, שאין

הבור מתמלא מים — מי גשמים — דרך החוליה (החור)
שבפי הבור. רק דבר אחד לא ידעתי: על מה השתית רש"י
את פירושו — עד שביום אחד באה לפניי גמרא מפורשת,
גם היא בברכות:

„בשעה שהקב"ה ביקש להביא מבול לעולם, נטל שני
כוכבים מכימה והביא מבול לעולם, וכשביקש לסתמה נטל
שני כוכבים מן עיש וסתמה. וליהדר לה? (= ויחזיר לה?) —
אין הבור מתמלא מחולייתו...". (ברכ' נט ע"א).
אין ספק, שמקור זה היה לנגד עיניו של רש"י בפירושו,
ואנו, שלבנו למציאות ולא להגדה, נקבל את פירושו של
רבנו תם ובעלי התוספות.

אפרים דרור

משמוט

(הצעה)

במסכת עבודה זרה (טו ע"ב) מובא מהתוספתא דין
על עכו"ם: „אין מוכרין להן לא זיין ולא כלי זיין" (שמא
יהרגו ישראל, או יפצעהו, כי עכו"ם חשודים על כך)¹.
מוסיף רב דימי בר אבא: „כדרך שאסור למכור לעכו"ם
אסור למכור לליסטים ישראל". שואלת הגמרא: „היכי דמי?

1. רש"י: זיין — סייף ורומח; כלי זיין — בית יד לרומח
ונדן לסייף.